

הלכות בית הכנסת: הקדמה

ויקרא י"ט

כ"ט: אֶת־שַׁבְּתֹתַי וְתִשְׁמְרוּ וּמִקְדָּשֵׁי תִירְאוּ אֲנִי ה'.

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה כא

והמצוה הכ"א היא שצונו לירא מן הבית הזה הרמוז אליו מאד מאד, עד שנשים בנפשנו משא הפחד והיראה וזה הוא מוראת מקדש והוא אמרו יתעלה (קדושים יט וס"פ בהר) **ומקדשי תיראו**. וגדר זאת היראה כמו שזכרו בספרא (קדושים פ"ז ה"ט) אי זהו מורא לא יכנס להר הבית במקלו ובמנעלו ובאפונדתו ובאבק שעל גבי רגליו ולא יעשהו קפנדריא ורקיקה מקל וחומר. וכבר התבאר במקומות מן התלמוד (יומא כה א, סט ב סוטה מ ב ובתוס' וש"נ) שאינו מותר כלל לשבת בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד. וזה כלו לאמרו יתעלה ומקדשי תיראו. וזה חובה תמיד ואפילו בזמננו זה שהוא חרב בעונותינו שרבנו....

מסכת מגילה דף כט

ואהי להם למקדש מעט (יחזקאל י"א) אמר רבי יצחק **אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל**.

מסכת יבמות דף ו

יכול יתיירא אדם ממקדש? תלמוד לומר את שבתותי תשמורו ואת מקדשי תיראו נאמרה שמירה בשבת ונאמרה מורא במקדש מה שמירה האמורה בשבת לא משבת אתה מתיירא אלא ממי שהזהיר על השבת אף מורא האמורה במקדש לא ממקדש אתה מתיירא אלא ממי שהזהיר על המקדש. ואי זו היא מורא מקדש? לא יכנס אדם בהר הבית במקלו ובמנעלו בפונדתו ובאבק שעל גבי רגליו ולא יעשהו קפנדריא ורקיקה מק"ו, ואין לי אלא בזמן שבהמ"ק קיים בזמן שאין בהמ"ק קיים מנין? ת"ל את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו (ויקרא י"ט) מה שמירה האמורה בשבת לעולם אף מורא האמורה במקדש לעולם.

רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ז הלכה א

מצות עשה ליראה מן המקדש שנאמר ומקדשי תיראו, ולא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שצוה על יראתו.

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק יא

הלכה א: כל מקום שיש בו עשרה מישראל צריך להכין לו בית שיכנסו בו לתפלה בכל עת תפלה ומקום זה נקרא בית הכנסת, וכופין בני העיר זה את זה לבנות להם בה"כ ולקנות להם ספר תורה נביאים וכתובים.

רמב"ם הלכות דעות פרק ד

הלכה כג: כל עיר שאין בה עשרה דברים האלו אין תלמיד חכם רשאי לדור בתוכה, ואלו הן: רופא, ואומן, ובית המרחץ, ובית הכסא, ומים מצויין כגון נהר ומעין, ובית הכנסת, ומלמד תינוקות, ולבלר, וגבאי צדקה, ובית דין מכים וחובשים.

ספר בן איש חי - הלכות שנה ראשונה - פרשת ויקרא

[א] בית הכנסת ובית המדרש נקרא מקדש מעט, דכתיב ואהי להם למקדש מעט, אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות, וכתבו הפוסקים, דמצוה לירא מן המקדש נוהג בבית הכנסת ובית המדרש מדאורייתא, ולכן ראוי להזהר בכבודם, ולשבת שם באימה ויראה, ואותם הנוהגים בהם שחוק וקלות ראש, עליהם נאמר מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי, ובזוהר הקדוש הפליג בעונש שלהם, ואמר **מאן דמשתעי בבי כנישתא**, רצונו לומר בדברים בטלים חיצונים, **אין לו חלק באלהי ישראל**, ופרשנו הכונה על דרך מה שכתב אפיקי יהודה ז"ל, במאמר אחאב כפר באלהי ישראל, והיינו כי הקדוש ברוך הוא נקרא אלהי ישראל, מפני שאין ביניהם שר אמצעי, אבל לגבי אומות העולם, נקרא אלהי האלהים, שיש להם שרים אמצעיים, והעד שישראל אין להם אמצעי, ממה שמצינו שהקדוש ברוך הוא השרה שכינתו אותם בבתי כנסיות ובתי מדרשות, ולכך המזלזל בהם נראה דאינו מודה שיש שם השראת שכינה, ולכן אין לו חלק באלהי ישראל, רצונו לומר בזה התואר של אלהי ישראל, שזכו בו ישראל:

זוהר - רעיא מהימנא בשלח

פקודא למבני מקדשא לתתא, כגוונא דבי מקדשא לדעילא, כד"א מכוון לשבתך פעלת ה, דאצטריך למבני בי מקדשא לתתא ולצלאה בגויה צלותא בכל יומא למפלח ליה לקב"ה, דהא צלותא אקרי עבודה, וההוא בי כנשתא אצטריך למבני ליה בשפירו סגיא, ולא תקנא ליה בכל תקונו, דהא בי כנשתא דלתתא קיימא לקבל בי כנשתא דלעילא, בית המקדש לתתא איהו קאים כגוונא דבית המקדש דלעילא, דקאים דא לקבל דא."

ספר כד הקמח - ערך ברכה

גדול כח בית הכנסת שהוא דוגמת בהמ"ק וע"כ נקרא מקדש מעט שכן דרשו ז"ל בפרק בני העיר (דף כט) (יחזקאל יא) ואהי להם למקדש מעט בארצות אשר באו שם אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות, והנה התפלה נשמעת שם יותר לפי שהכל מתקבצין שם ואין הקב"ה מואס תפלתן של רבים, שנאמר (איוב לו) הן אל כביר לא ימאס וכתוב (משלי יא) ברב עם הדרת מלך. ובמדרש משלי אמר ר' חנינא בא וראה שבחו וקדושתו של הקב"ה שאע"פ שיש לפניו אלף אלפים ורבי רבבות כתות של מלאכי השרת שישרתוהו אינו חפץ אלא בשבחן של ישראל שנאמר ברב עם הדרת מלך ואין עם אלא ישראל שנאמר (ישעיה מג) עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו בשביל שיספרו בעולם תהלתי יצרתים, וכן הכתוב אומר נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם (תהלים מז) א"ר סימון אימתי הקב"ה מתעלה בעולמו בשעה שישראל נאספים בבתי כנסיות ובתי מדרשות ושומעין אגדה מפי חכם אני מתעלה בעולמי ואומר למלאכי השרת בואו וראו עם שיצרתי לי כמה הם משבחים אותי באותה שעה הם מלבישין אותי הוד והדר לכך נאמר ברב עם הדרת מלך. וכשם שנבנה בהמ"ק בגובה ההר כך נצטוינו להגביה בית הכנסת יותר מבנייני שאר הבתים שנא' (עזרא ט) לרומם את בית אלהינו, **וכל היושב שם ראוי שיתלבש אימה כי כן נצטוינו ליראה מפני אימת השכינה**. וכמו שאמרו ז"ל המתפלל צריך שיראה עצמו כאלו שכינה שרויה כנגדו שנא' (תהלים יז) שויתי ה' לנגדי, וזה על המתפלל בכל מקום שהרי שכינה בכ"מ ק"ו במקומות המיוחדים לתפלה ולעבודה בבתי כנסיות..אסור לנהוג קלות ראש בבית הכנסת כגון אלו שנכנסין שם בקלות הראש בשעת תפלה ומגביהין את קולם לדבר כאלו היו ברחובות קריה, והם הולכים בשרירות לבם הרע ולא ישיתו אל לבם קדושת המקום, וכן דרשו ז"ל בפרק בני העיר (דף כח) בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהם קלות ראש... כל הבונה כותל אחד בבית הכנסת או שום בנין ואפי' דבר מועט ואפילו קבע שם מסמר אחד לצורכו ולתקונו ה"ז זכות גדול, שהרי ענין בית הכנסת מצוה כללית ותחתיה מצות פרטיות רבות מאד ובכל עבודה מהם אחת ואחת לשם ית'. וכבר ידעת כי הדין בכל השש מאות ושלושה עשרה מצות שהם כלליות ואין לפרטיהם קץ ותכלית שלכך אמר דוד ע"ה לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד:

שולחן ערוך אורח חיים סימן קנ

סעיף א: כופין בני העיר זה את זה לבנות בית הכנסת ולקנות להם תורה נביאים וכתובים. (וע"ל סי' נ"ה אם כופין זה את זה לשכור להם מנין). משנה ברורה סימן קנ ס"ק ב

משנה ברורה

(ב) לבנות – ואם אין בכחם לבנות מחויבין עכ"פ לשכור מקום מיוחד לתפלה. וכתבו הפוסקים דבבנין ביהכ"נ גובין לפי ממון לחודא ובשכירות ביהכ"נ גובין חציו לפי ממון וחציו לפי נפשות.

כתב מ"א ס"ס קנ"ד בשם הריב"ש [והובא בחו"מ ס"ס קס"ב ברמ"א] **המעכב לבנות ביהכ"נ אפילו יש ביהכ"נ אחרת בעיר מונע הוא רבים מלעשות מצוה ומסיק שם דאם הביהכ"נ מכילה אותם אז אדרבה אסורים להפרד**
ועיין בת' רדב"ז ח"ג סי' תע"ב שהאריך בדינים אלו ובסוף דבריו כתב וכו"ז **בזמן שכולם לב אחד הוא שקילוסן עולה יפה אבל אם חלק לבם יותר טוב הוא שיתפללו כל כת בפני עצמה וכו' ולא תטעה בדברי לומר שאני סובר שהחלוקה טובה ח"ו דהא קרא כתיב חבור עצבים אפרים הנח לו חלק לבם עתה יאשמו וגו' אלא צריך להשתדל שיהיו לב אחד לאביהם שבשמים ואם א"א אלא שתמיד הם מתקוטטי' והם במחלוקת דחה הרע במיעוטו עכ"ל שם בתשובה**
ועי' בפ"ת חו"מ סי' קס"ב מה שהאריך בענינים אלה:

ערוך השולחן אורח חיים סימן קנ

סעיף א: כופין בני העיר זה את זה לבנות בהכ"נ ולקנות להם תורה נביאים וכתובים ובזמנה"ז כופין זה את זה לקנות משניות וגמ' וארבע ש"ע ועוד ספרים המוכרחים וכבר בארנו זה בח"מ סי' קס"ג ע"ש
ונ"ל דאפילו יש להם מקום להתפלל במניין ששוכרים בית להתפלל מ"מ אם מצבם מורה שביכולתם לבנות בהכ"נ יכולים לכופו זה את זה אבל כשיש להם בהכ"נ אחד אין יכולים לכופו זה את זה לבנות עוד בהכ"נ אף שהראשון צר להם דכל אחד יכול לומר לדידי די זה הבהכ"נ
ואם הבהכ"נ צריך תקון ההכרחי כמו שדולף גשמים או נתקלקלו הכותלים וכיוצא בזה יכולים לכופו זא"ז שיתנו מעות לתקנו אבל בשביל יפוי בעלמא נ"ל דאין יכולין לכופו זא"ז ואם זה אומר שהוא הכרחית וזה אומר שאינו הכרחית תלוי בראיית עיני ב"ד [כנלע"ד בדינים אלו]:
ערוך השולחן אורח חיים סימן קנ

סעיף ב: ראיתי מי שכתב דלעניין גבייה לבניין בהכ"נ גובין לפי ממון ולא לפי נפשות וכששוכרין מקום לתפלה גובין לפי נפשות [כנה"ג וע"ת] ויש מי שאומר דחציו לפי ממון וחציו לפי נפשות [א"ר סק"א]
ולפי מנהג מדינתנו שמוכרין מקומות לא שייך זה כלל דעושים קצבה לכל המקומות ומי שרוצה במקום זה ישלם כך ומקום זה ישלם כך וקצבת המקומות יעשו ע"פ ב"ד אם לא יוכלו להשתוות ביניהם וכן על תקון בהכ"נ ישלמו לפי המקומות וכן הוא המנהג הפשוט אצלנו דמקומות המזרחיים משלמין יותר וכל אחד משלם לפי ערך מקומו
ובכל דבר חילוקי דיעות בבהכ"נ כגון אם למכור העליות אם לאו או בשכירות ש"ץ או בשארי הנהגות והוצאות בהכ"נ ואין יכולין להשתוות בדיעות יסמוכו על הב"ד והם יפסקו כפי הדין ובח"מ סי' קס"ג בארנו עוד בענינים אלו ע"ש
ולעיל סי' נ"ה נתבאר כשאין מניין תמיד בבהכ"נ כופין זא"ז בקנסות שיהיו תמיד עשרה ובמקום שיש מעט מישראל אין כופין לשכור להשלים מניין רק בימים נוראים ע"ש: